

RECENZE A REFERÁTY

M. Olive - N. Pigeot - Y. Taborin, **Il y a 13 000 ans à Étioilles**. Paris-Argenton-sur-Creuse 1991, 67 str., 70 obr. v textu.

Kolektiv tří autorek, v této počtem stran sice nepříliš rozsáhlé, ale zato obsahem nejméně zajímavé publikaci, zveřejnil výsledky dvacetiletého výzkumu magdalénské stanice v Étioilles.

Po úvodní kapitole o historii objevení lokality a prvních výzkumech zde prováděných, jsou postupně charakterizovány jednotlivé oblasti magdalénské kultury, od vymezení pojmu kultura sensu stricto, přes začlenění magdalénienu do rámce celého paleolitu až po jeho celkové rozšíření a kulturní obsah, jako je štipaná, kostěná a parohová industrie, sídliště, obydlí, ekonomika a prostředí.

Zajímavý je pohled na úlohu žen a dětí v magdalénské společnosti. Bylo štipání výhradně mužskou záležitostí? Měl význam sexuální dimorfismus? Mladí chlapci mohli „studovat“ metody štipání u zkušených mužů — v Étioilles bylo nalezeno jádro svědčící o tom, že je štipal začátečník. Ženy se mohly podílet na obnovování nástrojů, či mohly pokračovat v těžbě jader, z nichž muži předtím odtěžili něco málo čepelí. Jak ukazuje nálezková situace v prostoru U5, tyto další operace byly prováděny v zóně vzdálenější od ohniště, než je běžná debitáž. Ukazovalo by to na vysokou sociální organizaci těchto lovců-sběračů, kde je úloha lovce rezervována pouze mužům. Nalezené části oštěpů (čepelky s otupeným bokem) v těsné blízkosti ohniště vypovídají o důležitosti ohně jako zdroje osvětlení při práci. Podle autorek je ohniště ztotožňováno s mužskou zónou, zatímco na jeho periférii je prostor pro ženy.

Na pomoc jsou brány i etnografické paralely sociálních struktur dnešních lovců-sběračů (např. kmene Kung Zu/Wasi ze SZ Kalahari, Botswana). Etnografické studium ukazuje na velké útvary v sociální organizaci lidí, které lze opatrně aplikovat i na realitu pravěkého života: muž je lovec, žena získává rostlinnou stravu; děti jsou vyučovány pracem, které budou později vykonávat. Jejich život je často určován iniciačními obřady, které je zařazují mezi dospělé. Svatby, spojení a výměny, ať skutečné či symbolické, jsou pravidlem ve všech komunitách. Přežití jednotlivce nebo samostatné rodiny je nemožné. Sociální organizace skupiny je vždy poněkud specializovaná a hierarchizovaná. Komunity nehmoadi bohatství, protože by bránilo nomádismu a ekonomice (lov a sběr) denní nebo sezónní. A konečně, všichni věří v nadpřirozeno.

V druhé části se autorky zaměřily na vlastní lokalitu Étioilles. Tato stanice se nachází v pařížské pánvi, přičemž charakteristická (nejen pro tuto lokalitu) je vazba na vodu. V blízkosti se nacházejí také zdroje velmi kvalitního sílexu. Výzkumy systematicky prováděné od roku 1972 odhalily v Étioilles několik typů obydlí, ohniště, ateliéry na štipání suroviny a početný osteologický materiál. Tento inventář se

zachoval právě díky blízkosti vodního toku (řeka Seina), protože sídliště bylo brzy po opuštění zakonzervováno vodními sedimenty. Při precizní práci v terénu, jak ji prezentují autorky publikace, jsou pečlivě zdokumentovány a odebírány i ty nejmenší úštěpy. Dokonalá dokumentace pak umožňuje přesné rekonstrukce náleзовých situací třeba i pro muzejní expozice. Homogenita získaných souborů štípané industrie je zpětně kontrolována remontážemi, a nezbytný je i experiment, ať už jde o štípaní surovin, čištění kůže škrabadlem, nebo práce s rydlem, zasazeným do kostěné rukojeti. Na základě rozboru osteologického materiálu bylo zjištěno, že Étiolles bylo sezónní loveckou stanicí, obydlovanou nejspíše v období od konce zimy do počátku jara.

Publikace je metodickou příručkou pro rychlou orientaci v problematice magdalénieniu a návodem, jak získat co největší množství informací z archeologického materiálu. Množství názorných obrázků činí text srozumitelným i pro laika.

Zdeňka Čermáková

Olga Soffer — Pamela Vandiver: Case of the Exploding Figurines. *Archaeology*, January/February 1993, str. 36—39. (jako spoluautoři uvedeni Martin Oliva a Luděk Seitl).

Autorky práce se zabývají jedním z nejznámějších fenoménů moravského paleolitika, a to soškami z pálené hlíny, které pochází z pavlovienských lokalit Dolní Věstonice, Pavlov a Předmostí u Přerova. Dnes máme těchto plastik a jejich zlomků k dispozici okolo 10 000 kusů a jsou datovány zhruba na 26 tisíc let. Znal je již K. Absolon, který nechal provést první chemické analýzy. Autorky ale konstatují, že tato problematika nebyla prozatím zpracována patřičným způsobem (zejména z hlediska přírodovědných a technických analýz).

Z originálů byla analýzám podrobena 11,5 cm vysoká figurka tzv. „věstonické veňuš“ a dva fragmenty zvířecích figurek. Z hlediska příčiny destrukce byly analyzovány i další figurky. Výzkum byl uskutečněn ve spolupráci s Moravským zemským muzeem a vlastní rentgenové analýzy byly provedeny na Lékařské fakultě MU v Brně.

Z dřívějších analýz tohoto materiálu K. Absolon určil, že jsou složeny z místní spraše (tedy velmi jemnozrnného materiálu, který se ukládal ve střední a východní Evropě během posledního glaciálu), do níž byly přimíchány zbytky mamutích kostí, mamutoviny a tuku.

Nové analýzy složení keramické hmoty přinesla až Pamela Vandiver ze Smithsonian Institution's Conservation Analytical Laboratory, spoluautorka tohoto článku, která však prokázala, že plastiky byly vyrobeny pouze ze spraše a vody. Dalo se ještě něco očekávat uvnitř materiálu, a proto autorky vyrobily kopie z místního materiálu, tj. dolnověstonické spraše, do které byly záměrně přimíšeny kosti z mamutů a mamutovina, aby zjistily, jak se tyto příměsi projeví na rentgenovém snímku. Rentgenová analýza těchto kopií jasně odhalila tyto příměsi, kdežto rentgenování originálů podobné příměsi neidentifikovalo.

Byly vyhotoveny další experimentální kusy nově zjištěného složení, jež byly vypalovány v širokém teplotním spektru, aby bylo zjištěno, jakým způsobem mohou být plastiky při výpalu poškozeny a jak se tato poškození projevují, což je důležité pro další vývoody týkající se těchto paleolitických plastik. Porovnání výsledků s paleolitickou keramikou je přivedlo k závěru, že tato je značně neutilitární a sloužila k rituálním obřadům, které byly zaměřeny na záměrnou destrukci předmětů.

Originální materiál dělí autorky do dvou základních skupin. První skupinu představují keramické zlomky, které jsou destruovány důsledkem hrubého zacházení, padání, působení atmosféry nebo přenosu, neboť mají hladké a nevětvící se lomy. Jedná